

lukács györgy

ítélkezés

Jelena Andrejevna Grabenkonak

Tiszta és világos őszi délután volt az olasz riviéra egyik kis fürdőhelyén. Sápadt, szikár, merev arcú férfi szállt ki a beérkező vonathól, és elindult az egyik partmenti nyaraló felé. Már mensziről észrevette reá váró barátja zomók alakját. Ő hívta ide, hogy még egyszer láthassa régóta halálos beteg feleségát - a férfi ifjúkorának fontos barátóját. Feszült, éles pillantással próbálta kiolvasni barátja jólismert, gyakran ügyetlen szélszórú mozdulataiból, hogy idejében érkezett-e, de azok pillanatról pillanatra mást sugalmaztak, és a felajzott bizonytalanság, mely az utazás alatt végig fogságban tartotta, s melyben minden álomszerűen ingatagnak és testetlennek lőnt, most minden lépéssel, mely a döntéshez közelebb vitte, egyre erősebben tört rá. Hiába próbálta minden erejét megfeszítve elkerülni, hogy érzéseivel tisztába jöjjön, egyre bizonyosabb volt benne: az aszony halálát kívánta, s ugyanakkor azt is kívánta, hogy erről még azelőtt abszolút bizonyosságot szerezzen, mielőtt az az ember mondaná, akivel most találkoznia kell. Hosszú évek óta várt erre a pillanatra, a pillanatra, mely megszabadítja őt egy bizonyosságra

éjtelt bízés: dermedtségéből, és a várakozás kínjait csak növelte az ömögöngölös, hogy az általa legtisztábban szeretett ember halálát kellett kívánnia, hogy az örök hazugság áldozata, amelyet éppen ezért az asszonyért hozott, nemcsak a saját belső életét emészlette fel, hanem azt is, ami számára az asszony lehetett volna. Sok év eltelt azóta, hogy ez a hazugság belépett az életébe, és az, aki most haldoklott vagy már meg is halt, akkor még derősenek, majdnem egészségesnek látszott, mint aki pusztán az állandó védeltségre van rászorulva. Akkor történt, hogy váratlanul és mindenki számára felfoghatatlanul meghalt az az asszony, aki a férfi egyetlen igazi szerelmé volt. A férfi egész életében gőgös és szisztematikus aszkézissel próbálta felkészíteni magát a szenvedésre, melyben lelkének társát és megteremkenyítőjét látta - de ez valami más volt. Nemcsak azért, mert a hirtelen fájdalom felszökő hulláma elsöpréssel fenyegette életformája megingathatatlanak vélt épületét - ennek a fájdalomnak akarat nélkül, semmit sem várva, remélve vagy félve adta oda magát -; nem is azért, mert ennek a halálnak a felfoghatatlansága (senki sem tudta, hogy véletlen vagy szándékos volt-e) elérhetetlen volt az ő világosság iránti akaratá számára, hanem, éppen ellenkezőleg, mert egy neveléses véletlen leleplezte előtte a titkot, egyedül öelöttte az emberek közül: az öngyilkosságot és barátját, az öngyilkosság okozóját. Az emberekkel szemben érzett örök bizalmatlansága ellenére mindig is bízott ebben a barátságban, sőt, éppen mivel úgy tűnt, az érzéseknél és élményeknél mélyebb gyökerei vannak, az egyedüli bizonyosságot látta benne, mely összemolt eleven életéből megmaradt. És akkor a hirtokába került ez a bizonyíték: nem eléggé egyértelmű ahhoz, hogy barátja vétkeességét és a halott szenvedéseit kellő megvilágításba helyezze, de elég világos ahhoz, hogy számára mindörökre nyilvánvalóvá tegye, hogy itt bűntettet követtek el. És ha értelme előtt, az első meggrázkódítás hiletlenségében sokminden kétségesnek tűnt is a "bizonyíték" mindent eldöntő voltát illetően, és ha csak annyit tudott is, hogy valami ilyesmi történt, már az a tény, hogy hinni tudott benne, életének szilárd és biztos pilléreit rendítette meg: minden, amit átél, kettős megvilágításban jelent meg

előtte, s hármikor átértékelhető volt, minden szó és minden tett hazugság vagy - ami még rettentesebb - a hazugság lehetőségére volt, és ezután már az sem volt lehetséges, hogy a világot egyszerűen hazugságok káoszának fogja fel. És ő tisztán látta, mit kell tennie: mindent elvágni, ami korábbi életéhez köti, csak önmagának és önmagában keresni - élete tartalmát, elől és holtból, megalkotottból és kívülről-felkívülthől egységes szöveget szöni, hogy halott lelke és az értelmét veszített élet közé hulljon. De tudta: barátja felesége tönkremenne, ha ő véghezvinné elhatározását. Tudta, hogy az asszony rögtön átlátta volna viselkedésének okait, s milyen szenvedélyes és beteg, nem élete volna túl, ha meg kellett volna látnia férje igazi arcát. Ő pedig nem tudta feláldozni az asszonyt. Így hát a színészkedés mellett döntött: fenntartotta a barátság gesztusait, s gyűlöletét és teljes csalódottságát mégájuk rejtette el. De a hazugság nem maradt meg önmagában, nem is maradtatott: aláást a gyűlölet intenzitását, mert a meleg szavak hangulatokat hevítettek át, és elkerülhetetlenül eltöltöttek egymással gazdag és szép órákat; beszennyezte a halottra való emlékezőst, mert minden, amit ezután átélt, a halottra vonatkozott, mégis sivár és terméketlen volt, egymást kölcsönösen gyengítő és közömbösítő érzelmek sivataga; végül szinte teljesen kioltotta azt az érzelmet, mely előindítóje volt: míg korábban valami nagy és mély őszinteség kötötte az asszonyhoz, most megvetelte őt, s abban is kételkedett, hogy ez az őszinteség valódi volt, megvetette, mert a mostani hazugságot nem látta át, s ugyanakkor rettegett minden igazán őszinte szótól, mely - tetteitől és szavaitól való távolságával - elkerülhetetlenül leleplezte volna őt az asszony előtt. Egy olyan áldozat feszült terméketlenségében állt ezekben az években, melynek füstje mindig a földnek csapódott, és lelkében sohasem volt képes rüggyet fakasztani, akár a legkínzóbb gyötrelmét is, csak állt, és minden életenergiáját abba a reménybe sűrítette, hogy egyszer mégis el kell jönnie annak a napnak, amikor lelkének testéről levetheti ezekben a hazugságoknak a messzes-íngét, hogy végre szabadon lélegezhessen, mégha bele kell is halnia. Ez a pillanat most közeledni látszott: az ítélkezés afölött az ember fölött, aki mindannyiuk életét tönkretette. Így érezte, hogy

minden ebben a centrumban összpontosult, és az állandó kín, hogy kivéonia kellett ezt a halált, még csak fokozta hideg intenzitását, és ezt az elmúlt évek belső dermedtsége után szinte fájdalmatlan-ekszatikusán élete át.

A kertajtónál barátja várta: "Elkéstél, Ervin" - mondta, hangja és teste egyetlen sírásnak látszott, bár szeme könnytelen volt. Ervin nem válaszolt, merev arccal és leszegett fejjel követle őt a halotthoz. Sokáig ült egyedül az asszony szobájában -, barátja szó nélkül távozott, és egyedül hagyta őt a halottal -, de hiába próbálta elválasztani az asszony halálát magától és életének sorsdöntő órájától, mely íme most eljött, és hiába próbálta megtalálni azt az embert, akiért annak idején az áldozatot hozta, melyet most vissza akart venni, minden elnémult és csak az ítélkezés szavai hangzottak benne, de ezek olyan egyértelműséggel és minden mást kizáró feszültséggel, hogy - önmagát szinte már nem is embernek, hanem e hatalom puszta szócsovének érezve - felállt, s hidegen és határozottan kilépett a balkorra, hogy végre ítélkezzen.

Amint a másik meghallotta a lépteit, felállt, hozzá akart lépni, és lágy, részvételtjes módon beszélni kezdett: "Tudom, mit érzel, és..." - "Tényleg tudod, Pali?" - szakította félbe Ervin keményen és fenyegetően. Barátja megállt. Arca a tartása villámgyorsan megváltozott, a sírást mintha csak letörölték volna, puha arca sötét és gyűlölködő kifejezést öltött, máskor oly szelíd gyerekszemével gúnyosan és megvetően nézett Ervire, még nagy mozdulatának szertelensége is megdermedt ebben a feszült nyugalomban. A fordulat annyira váratlan és vehemens volt, hogy a mindenre felkészült Ervint is megráta. A hosszú évek óta ajkán lebegő, magában újra és újra elismételt, ezerszer előkészített szót halkon és majdhogynem vonakodva tudta csak kimondani: "Gyilkos". Pál gúnyosan, a megmáskodtatás, sőt meglepetés legkisebb jele nélkül pillantott rá, és ez a pillantás rögtön visszaadta elszántságát.

"Törölök - kezdte kemény és ellenséges-lágyvilagos hangon -, hogy a lelkiismereted ilyen gyorsan elárulta, mit akarok neked mondani."

"Jellemed ismerete, nem a lelkiismeretem" - vágott közbe Pál hidegen és gúnyosan.

"Ahogy gondolod. Bocsásd meg, hogy megint túlbecsültelek - többet nem fog megtörténni. Amit a lelkiismereted mond, azt intézd el magaddal egyedül. Nem azért jöttem, hogy meggyóntassalak, hanem hogy ítéletet mondjak fölötted."

"Beszélj!"

VÁZLAT

A közepe: a ravennai kirándulás

Ervin: gyáva

Pál: lelkiismeretlen. Az ellenfelek egymás ressentimenttől eltöltött pszichológiáját valósítják meg /Padua és Budapest: nem beszélni. Velence: hagyni, hogy elutazzon

-- mások: Párizs.

E. és L. és Bellaria.

Ebből a fokozás: a gyávaságból lelkiismeretlenség lesz /Velence/.

A lelkiismeretlenség is gyáva. -- Mindenkinék a maga számára kell

- a másik előtt érthetetlen motívumot találnia

-- -- --

A végén: megvetés, amely a hallgatásban volt. "Hogyan ítélkeztem fölötted?" - mindenkinék meg kell kérdeznie. Tisztelnünk kell az embert - mert nem ismerjük.

Előtte mindegyik gúnyosan visszautasítja a másik motívumát.

Magadról beszélsz, nem rólam. Pál hallgat Ervin előtt, mert hiúságot gyanít benne; Ervin Pál előtt, mert aljasnak és hazugnak hiszi.

Pál: ő az asszony mindent tudott. A végén a halott asszonyhoz kell visszatérni. A valódi magányosság: hogy a halott nem vehet részt a beszélgetésben.